

Debreczeni Tibor „ÉS KI AZ A PÁL?”

A színjátékbeli Pál, amikor Rómába érkezik, 60-63 éves. A szövegekből kitetszik; energikus és magabiztos, a kiválasztottság tudatával élő férfi. A történés idején hősünket Rómában találjuk, szobafogságban él, a császár ítéletét várja. Minderről Lukács apostol tudósít. Az Apostolok Cselekedetei című iratában Pál itt olvassa Lukács kéziratát. A maga által írt leveleket is újra tanulmányozza. Sejtí, hogy szolgálata a végéhez közeledik. Szembesül levelekbeli önmagával.

A játéktér téglalap formájú, teremben, pincében, színházban. A rendezői bal oldalon házi szentély, két, majd három gyertyával, jobb oldalon leterített asztalka, rajta három tekercs a bibliai szövegekkel. Ezek a játék kellékei. Középpütt egy méter hosszúságú hasáb vagy fából készült régimódi szék. Ezek funkciója a játék során változik. Hol ülőalkalmatosság, hol szóközi pulpitussá lesznek.

1

PÁL: (háttal, kezében gyertyával) Hogy el ne bizakodjam, tövis adatott a testembe: a sátán anygala, hogy gyötörjön, hogy el ne bizakodjam. (Megfordul.) Emiatt háromszor kértem az Urat, hogy távozzék az el tőlem. De ő azt mondta nekem: „Elég neked az én kegyelmem, mert az én erőm erőtlenség által ér célhoz.” (Pál az égő gyertyával a szentély felé indul, s ott meggyújtja a másik kettőt, s lehelyezi a kezében lévő harmadikat. Majd fejét meghajtván, a szentély felé.) Oh Isten gazdagságának, bölcsességének és ismeretének mélysége! Milyen megfoghatatlanok az Ő ítéletei és milyen kiszámíthatatlanok az Ő útjai. Mert ugyan ki értette meg az Ő szándékát, vagy ki lett az Ő tanácsadója, vagy ki előlegzett Neki, hogy vissza kellene fizetnie. Biztony Őtöle, Őáltala és Őérette vannak mindenek. Ővé a dicsőség mindörökké. Ámen.

(Kifordul, tűnődik, járkál.) Milyen kiszámíthatatlanok a Te útjaid, Uram. Milyen kiszámíthatatlanok csak az én kis életemre nézvést is. Ahogy tekintek visszafelé. Szónoki beszédbe illő fordulatok: Saulusból Paulus. A zsidó farizeusból Krisztus szolgája. A zsidó Pál a pogány népek apostola. A zsidó Pál a zsidók üldözöttje.

És milyen megfoghatatlanok a Te ítéleteid Uram! A gyülekezetépítő, városról városra járó Pál, szobafogságban, tétlenségre kárhóztatva, lánccon. Döntésre várva, a császáréra. Legalább Lukács volna mellettem, szeretett társam és kísérem, aki velem jött Rómába is. De az Úr másként rendelkezett.

(Az asztalon lévő tekercsre néz.) Isten kifürkészhetetlen szándéka szerint Lukács megírta az

Apostolok Cselekedeteit, köztük az én cselekedeteimet is. Íme a kézirat! (Kézbe veszi.) Írnom kell neki, válaszolnom kell neki, meg kell köszönnöm neki. Cselekedeteim, cselekedeteim! És kudarcaim. Kudarcaim a zsidók közt. Mint ez is itt, az utolsó, itt Rómában, ideérkeztemkor, amiről Lukács is ír.

(Keresgél a papiruszok közt.) Igen, itt van. (Olvassa.) „Amikor megérkeztünk Rómába - írja az én derék Lukácsom - Pálnak megengedték, hogy külön lakjék az őt őrző katonával. Három nap múlva magához hívatta a zsidók ottani előljáróit. Amikor ezek összegyűltek, így szólt hozzájuk. (Előbbre lép és mondja, mintha ott volnának.) Atyámfiak, bár semmit sem vétkeztem e nép ellen, Jeruzsálemben mégis foglyul adtak engem a rómaiak kezébe. Miután ezek kihallgattak, szabadon akartak engedni, mert semmi halállal büntetendő vétket nem találtak bennem. Mivel azonban ez ellen tiltakoztak a zsidók, kénytelen voltam fellebbezni a császárhoz, de nem azért, mintha népem ellen akarnék vádaskodni. Emiatt kértem, hogy láthassalak titeket, és beszélhessek veletek, hiszen Izrael reménységéért viselem ezt a láncot.

(Ismét a papiruszt olvassa.) Ők pedig ezt mondták erre: Mi sem levelet nem kaptunk rólad Judeából, sem az atyafiak közül nem jött ide senki, és nem jelentett vagy nem mondott semmi rosszat rólad. Helyesnek tartjuk tehát, hogy tőled halljuk meg, hogyan gondolkodol. Mert erről az irányatról tudjuk, hogy mindenfelé ellenzik.” (A szentély felé.) Nem tudtam másról szólni, csak Krisztus Jézusról, róla is, mint megfeszítettéről. (Ismét a papiruszal.) „Kitűztek tehát neki egy napot, s akkor sokan eljöttek hozzá a szállásá-

ra. Pál bizonyosságot tett előttük Isten országáról, és reggeltől estig igyekezett őket meggyőzni Jézusról, Mózes törvénye és a próféták alapján." Ha az evangéliumot hirdetem, azzal nincs mit dicsekednem, mivel kényszer nehezedik rám. Jaj nekem ugyanis, ha nem hirdetem az evangéliumot. A zsidóknak olyanná lettem, mint aki zsidó, hogy megnyerjem a zsidókat; a törvény alatt lévőknek, mint a törvény alatt lévő. A törvény nélkülieknek törvény nélkülivé lettem. Az erőtléneknek erőtlenné lettem, hogy mindenképpen megmentsék némelyeket. *(Ha sérelmeire emlékezik, indulat fogja el.)* Korinthusban, amikor ígét hirdettem, szidalmaztak, ők szidalmaztak, akikből való vagyok. Véretek a fejetekre szálljon vissza - kiáltottam nekik. Én tiszta vagyok! Mostantól kezdve a pogányokhoz megyek. *(A szentélyhez megy.)*

Igazat mondok Krisztusban, nem hazudok, lelkiismeretem tanúskodik mellettem a Szentlélek által, hogy nagy az én szomorúságom és szüntelen fájdalom van az én szívemben. Mert azt kívánám, hogy inkább én legyek átok alatt, Krisztustól elszakítva az én test szerinti rokonaim helyett, akik izraeliták, akiké a fiúság és a dicsőség, a szövetségek és a törvényadás, az istentisztelet és az ígétet, akiké az ősatyák, és akik közül származik a Krisztus test szerint, aki Isten mindennek felett, áldott legyen mindörökké. Jeruzsálemben, mikor elfogtak a zsinagógában, megkötöztek és így kiabáltak az ezredesnek. „Töröld el a föld színéről az ilyet, mert nem szabad neki élnie!” Ruháikat eldobálták és port szórtak a levegőbe. És amikor megvirradt, a zsidók közül többen összesereglettek és átokkal kötelezték magukat, hogy nem esznek és nem isznak addig, amíg meg nem ölnek. Több mint negyvenen voltak, akik ezt az összeesküvést szőtték. „Súlyos átokkal kötelezzük magunkat, hogy semmi táplálékot nem veszünk magunkhoz, amíg meg nem öljük Pált.” És a római ezredesnek kellett Rómából kimentenie. Kétszáz katona, hetven lovas, kétszáz lándzsás kísért Ceze-reába. Fogságba természetesen.

(Az asztal mellől:) Én szívemből kívánom és könyörgök értük Istenhez, hogy üdvözljenek. Mert tanúskodom mellettük, hogy rajonganak az Istenért, de nem helyes ismeret szerint. Az Isten igazságát ugyanis nem ismerték fel, hanem a magukét igyekeztek érvényesíteni...

Te, aki zsidónak nevezed magad, aki a mózesi törvényekre hagyatkozol, és az Istennel dicsekszel és azzal, hogy ismered az ő akaratát, és

meg tudod ítélni, mi a helyes, mivel megtanultad a törvényből, és meg vagy győződve arról is, hogy te a vakok vezetője vagy, meg a sötétben járók világossága, az oktalanok nevelője és a kiskorúak tanítója, mivel tied a törvényben az ismeret és az igazság teljessége; ha tehát te más tanítasz, magadat nem tanítod? Aki a törvénnyel dicsekszel, a törvény megszegésével gyalázod az Istent? Bizony, miattatok káromolják az Isten nevét a pogányok közt - úgy amint az meg van írva. Mert nem az részesül dicséretben - még pedig nem emberektől hanem Istentől - aki különleg van körülmetélve, hanem az részesül dicséretben, aki belsejében zsidó, aki nem betű szerint, hanem a szívében, a lélek által van körülmetélve.

Azt kérdelem tehát, elvetette Isten az ő népét? Szó sincs róla. Hiszen én izraelita vagyok és Isten engem kiválasztott.

(Az utolsó mondatot a hasábon állva mondja. Majd homlokához kap és fel-alá jár a térben.) Csakhogy Damaszkusz előtt te is mindent megtettél a Názáreti Jézus neve ellen. Lukács is leírta: *(Pál a papiruszt olvassa.)* „Saul pedig egyetértett István apostol kivégzésével. Saul pusztította a jeruzsálemi egyházat, házról házra járt, férfiakat és nőket hurcolt el, és börtönbe vetette őket.”

(Megrendülten, magába fordulva.) Én a legkisebb vagyok az apostolok között, aki arra sem vagyok méltó, hogy apostolnak neveztessem, mert üldöztem az Isten egyházát.

(Ritmikusan szinte, körbejárja a teret.)

Damaszkusz után viszont többször bebörtönöztek, igen sok verést szenvedtem el, sokszor forogtam halálos veszedelemben. Zsidóktól ötször kaptam negyven botütést egy híján, háromszor megvesszőztek, egyszer megköveztek, de megmenekültem... Anániás főpap, s a vének közül néhányan, Tartallusz nevű ügyvéddel az élen így vádoltak Félix helytartó előtt: „Ez az ember valóságos pestis, lázadást szít a zsidók között és fővezére a názáretiek eretnekségének. Meg kell ölni!”

(Visszatér a papiruszhoz, de függetlenkedik is attól.)

„Egyesek hittek neki, mások meg nem hittek. Mivel nem értettek egyet egymással, szétoszlottak, s akkor Pál ezt az egy ígét mondta nekik:

„Helyesen szólt a Szentlélek Ézsaiás próféta által atyáitokról, amikor ezt mondta: Menj el ehhez a néphez és mondd meg: Hallván halljatok, és ne értsetek, és látván lássatok, és ne lássátok meg! Mert megkövérédt e nép szíve.”

(Kifordul, feltartott kézzel a fal felé, és a 130. zsoltárt kezdi énekelni.)

„Tehozzád teljes szívből kiáltok szüntelen, E siralmas mélységből hallgass meg Úristen!”

(Megrendülten.) Nagy az én szomorúságom, és szüntelen fájdalom van az én szívemben, mert azt kívánnám, hogy inkább én legyek átok alatt, Krisztustól elszakítva az én test szerinti rokonaim helyett.

(Folytatja az éneket.)

„Nyisd meg te füleidet, midőn Téged hívlak. Tekintsd meg én ügyemet, mert régen óhajtlak.”

(Vallomásosan.) Én izraelita vagyok, Ábrahám utódai közül, Benjámin törzseből.

2

(Pál iszik az előre odakészített csanakból. Igyekszik meggyőzni magát, hogy elhivatottságérzete megalapozott. Kimozdul a térbe, s beszéd közben felállítja a fekvő posztamenst. Ettől kezdve ez könyöklő, pulpitus.)

PÁL: Nekem hirdetnem kellett az evangéliumot, mivel kényszer nehezedett reám. Hirdetnem kellett a pogányok közt is, városról városra járván. *(Emlékezően.)* Amikor damaszkuszi látomásomról és igehirdetői kiválasztottságomról szoltam védőbeszédemben, melyet Agrippa király előtt mondhattam el, ennél a résznél szakított félbe Fesztusz helytartó, azt kiáltván, hogy én bolond vagyok, s hogy a sok tudomány megzavarta az eszemet. Nem vagyok bolond, válaszoltam. És eszembe jutott a szent ember Damaszkuszról, aki így bocsátott utamra: „Atyáink Istene választott ki téged, hogy megismerd az ő akaratát, mert az ő tanuja leszel minden ember előtt.” Mert engem az Isten már anyám méhétől kezdve kiválasztott, amikor úgy tetszett neki, hogy kijelentse fiát előttem, hogy hirdessem őt e népnek és a pogányoknak. Nem vagyok bolond nagyrabecsült Fesztusz, hanem igaz és józan beszédet szólok. És nekem az igét hirdetnem kellett városról városra járván. Mivel kényszer nehezedett reám, városról városra járván. Lukács a tanúm és az Apostolok Cselekedete. *(A papiruszt a falra akasztja, és onnan olvassa a városok nevét.)*

... Korinthus, Efezus, Miletosz, Cezerea, Jeruzsálem... *(Visszamegy a pulpitushoz.)*

Jeruzsálem, Jeruzsálem. Utolsó utam is ide. És mégsem vagyok bolond, nagyrabecsült Fesztusz! Az a védőbeszéd! Lukács leírja:

(Odamegy a felüggesztett papiruszhoz. Olvasni kezdi. Ám az első sorok után visszatér a pulpitushoz, s a beszéd újramondásával igazolja magát. Olvas.) Agrippa így szolt Pálhoz: Megengedjük, hogy szólj a magad védelmére. „Ekkor

Pál kinyújtotta kezét és ekként kezdte védőbeszédét: Boldognak tartom magam Agrippa király, hogy mindazok ellen, amivel a zsidók vádolnak, ma előtted védekezem, mert te kiváló ismerője vagy a zsidók minden szokásának és vitás kérdéseinek. Kérek ezért, hallgass meg türelemmel. Életemet, amely kezdettől fogva népem között és Jeruzsálemben folyt, ismerik a zsidók mind... Tanúsíthatják, ha akarják, hogy kegyességeink legszigorúbb irányzata szerint életem, mint farizeus... Én egykor elhatároztam, hogy mindent megteszek a názáreti Jézus neve ellen. Meg is tettem ezt Jeruzsálemben, és a főpapoktól kapott felhatalmazás alapján a szentek közül sokat börtönbe vettem. Amikor pedig megölték őket, én is ellenük szavaztam. A zsinagógákban mindenfelé gyakran büntetéssel kényszerítettem őket káromlásra, sőt ellenük való féktelen dühömben egészen az idegen városokig üldöztem őket. Egyszer éppen ilyen ügyben utaztam a főpapok felhatalmazásával és megbízásával Damaszkusz felé. Dél tájban az úton láttam, ó király, amint a mennyből a nap fényénél is ragyogóbb világosság sugároz körül engem és útítársaimat. Mikor pedig mindnyájan a földre estünk, egy hangot hallottam, amely így szolt hozzám héber nyelven: Saul, Saul, miért üldözöl engem? Nehéz neked az ösztöke ellen rugódoznod. Erre ezt kérdeztem: Ki vagy, Uram? Az Úr pedig így válaszolt: Én vagyok Jézus, akit te üldözöl. De kelj fel és állj lábadra, mert azért jelentem meg neked, hogy szolgálommá tegyelek, hogy tanúbizonyosságot tegyél arról, amiket láttál, és arról, amit ezután fogok neked magamról kijelenteni. És megoltalmazlak e néptől és a pogányoktól, akikhez küldelek. Azzal küldelek el, hogy nyisd meg a szemüket, és a sötétségből világosságra, és a sátán hatalmából az Istenhez térjenek. Ezért Agrippa király, nem voltam engedetlen a mennyei látomáshoz, hanem először Damaszkuszban és Jeruzsálemben, majd Judea lakóinak és a pogányoknak hirdettem, hogy térjenek meg, forduljanak az Istenhez és éljenek a megtéréshez méltóan. Ezért fogtak el engem a zsidók a templomban, és ezért akartak kivégezni. De mivel az Isten mind e mai napig megsegített, itt állok és bizonyosságot teszek kicsinyeknek és nagyoknak, és semmit sem mondok azonkívül, amit Mózes és a próféták megjövendöltek: A Krisztusnak szenvednie kell és mint aki elsőnek támad fel a halottak közül, világosságot fog hirdetni a népnek és a pogányoknak.” Mikor pedig ezeket hoztam fel védelmemre, Fesztusz hangosan így kiáltott: „Bolond vagy te, Pál! A

sok tudomány megzavarta az eszedet." Én azonban így válaszoltam: „Nem vagyok bolond, nagyrabecsült Fesztusz, hanem igaz és józan beszédet szólok.” (Pál, *mintha most válaszolna Fesztusz sértő megjegyzésére, most, a kiválasztott, elrendelt ember bizonyosságával és magabiztosságával.*)

A keresztről szóló beszéd bolondság ugyan azoknak, akik elvesznek, de nekünk, akik üdvözülünk, Istennek ereje. És miközben a zsidók jelet kívánnak, a görögök pedig bölcsességet keresnek, mi a megfeszített Krisztust hirdetjük, aki a zsidóknak megütközés, a pogányoknak pedig bolondság, de maguknak az elhivatottaknak, zsidóknak és görögöknek egyaránt, az Isten hatalma és az Isten bölcsessége. Mert az Isten bolondsága bölcsőbb az emberek bölcsességénél és az Isten erőtlensége erősebb az emberek erejénél. (Egyre égre nyílóbb.)

Nem vagyok bolond! Azt pedig tudjuk, hogy akik az Istent szeretik, azoknak minden javokra szolgál, azoknak, akiket elhatározása szerint elhívott. Mert akiket eleve kiválasztott, azokról eleve el is rendelte, hogy hasonlókká legyenek fia képéhez. Akikről pedig ezt eleve elrendelte, azokat el is hívta, és akiket elhívott, azokat meg is igazította, akiket pedig megigazított, azokat meg is dicsőítette... Nem vagyok bolond nagyrabecsült Fesztusz! Meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenlévők, sem eljövendők, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmiféle más teremtmény nem választhat el minket Isten szeretetétől... Nekem életem sem drága, csakhogy elvégezhessem futásomat és a szolgálatot, melyet az Úrjézustól kaptam. (Az utolsó mondatnál, elragadtatott mozdulattal, szinte keresztre feszül. Így éneklé a halleluját.) (Ének: Örvendj egész föld az Istennek dallama.)

(Az elragadtatás örömeiben indul az asztal felé, hogy levelet ír Lukácsnak. Tollat ragad, papiruszt, s a szöveget hangosan mondja.)

PÁL: Írod Lukácsom a kéziratodban, hogy jártam én Korinthusban is. Nem is egyszer. Sőt levelet is írtam az általam alapított gyülekezeteknek. Hitvallás és tanúságtétel van azokban a levelekben, meg intelem arról, miként kell élni megteréshez méltóan. (Megrándul, fejéhez kap. Feláll, rohangál. Közben a posztamenst kiviszi.)

De Pál, most olvastad újra. Magad előtt legalább ne tagadd! Mi minden van még azokban

a levelekben! Esendőséged, Pál. Magabiztosság, gőg, megbántottság, hiúság, sértődöttség, és még mi minden! Isten bocsássa meg gyarlóságodat! (A papiruszt leveszi az asztalról, s a földön gurítja végig. Ott marad kiterítve. A későbbiek során a földön olvassa. Lehajol, mellé térdel, fentről ránéz, melléhasal.) Eljött az idő, hogy szembesülj Pál nemréggi önmagaddal! Ne áltasd magad Pál! Olvasd Pál, mondd Pál!

(Beleolvas a papiruszba, de emlékszik ő arra, hogy mit írt. Aztán már csak mondja.)

„Mindenfelé az a hír járja, hogy paráznság van köztetek, mégpedig olyan, amilyen a pogányok közt sem fordul elő, hogy tudniillik valaki atyjának feleségével él. Ti pedig felfuvalkodtatok, ahelyett, hogy megszorodtatok volna, és eltávolítottatok volna magatok közül azt, aki ilyen dolgot cselekedett. Mert én, aki testben távol vagyok, de lélekben jelen, már ítéltem afelett, aki így cselekedett. Úgy ítéltem, hogy miután összegyűltünk ti és az én lelkem, átadjuk az illet a sátánnak...” (Pálnak eszébe jut a szeretet-himnusz, amit ugyancsak ő írt, ugyancsak a korinthusiaknak, s megrendül. A maga elé mondtott szeretetszöveg a gyertyák felé fordulva vagy azok közelében hangzik el.) „Ha angyaloknak vagy embereknek nyelvén szólok is, szeretet pedig nincs bennem - te írtad ezt is Pál - olyanná lettem, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom.”

Tovább Pál, olvasd Pál, mondd Pál!

„Pedig ha az Úr akarja, hamarosan elmegyek és meg is fogom ismerni a felfuvalkodottaknak nem a beszédét, hanem az erejét. Mit akartok, bottal menjek hozzátok?”

„A szeretet mindent elfedez, mindent hisz, mindent remél, mindent eltűr.” Tovább Pál! Mondjad Pál! „Mert azt a hírt kaptam tőletek testvéreim, hogy viszálykodások vannak köztetek. Úgy értem ezt, hogy mindenki így beszél köztetek: Én Pálé vagyok, én Apollóé, én Krisztusé. Hát részekre van-e osztva Krisztus? Talán Pál feszített meg értetek?... Hát ki az az Apollós? És ki az a Pál? Szolgák csupán, akik által ti hívökké lettetek... Mert mi szolgák Isten munkatársai vagyunk, ti pedig Isten szántóföldje, Isten épülete.” Pál, Pál, te írtad! „A szeretet türelmes, jóságos, nem irigykedik, nem kérkedik, nem fuvalkodik fel.”

(Egyre keményebben kiált magára.)

Tovább Pál, mondd Pál!

„Ha valaki odamegy hozzátok, és más Jézust hirdet, amit mi nem hirdettünk, vagy más lelket fogadtok be, nem amit tőlünk kaptatok, vagy

más evangéliumot, nem amelyet tőlünk fogadtatok el, azt szépen eltűritek. Pedig úgy gondolom, semmivel sem vagyok alábbvaló a legfőbb apostoloknál. Ha iskolázatlan is vagyok az ékesszólásban, az ismeretben nem." „És ha prófétálni is tudok, ha minden titkot ismerek, s minden bölcsességnek birtokában vagyok, és ha teljes hitem van is, úgyszólván hegyeket mozdíthatok el, szeretet pedig nincsen bennem, semmi vagyok." Tovább Pál! Mondjad Pál! „Mert ezek az apostolok álapostolok; csaló munkások, akik elváltotztatják magukat, mintha Krisztus apostolai lennének. Nem is csoda, mert maga a sátán is elváltotztatja magát, mintha a világosság anyja volna. Nem meglepő, hogy szolgálói is elváltotztatják magukat, mintha az igazság szolgálói lennének: de végük is olyan lesz, mint amilyet cselekedeteik alapján megérdemelnek.”

„A szeretet nem viselkedik bántóan, nem keresi a maga hasznát, nem háborodik fel, nem rója fel a gonoszt. A szeretet soha el nem fogy. Soha el nem fogy! Soha el nem fogy. Soha el nem fogy? Soha el nem fogy! Soha el nem fogy. (Pál az asztal felé vánszorog és sír. *Miután lecsillapodik, eltépi a Lukácsnak írt levelet.*) A levelet nem tudom neked megírni.

(*A szentélyhez megy, majd a gyertyák mögött.*) Oh Isten gazdagságának, bölcsességének és ismeretének mélysége! Milyen megfoghatatlanok a Te ítéleteid és milyen kiszámíthatatlanok a Te útjaid! Bizony Tetőled, Teáltalad és Teéretted vannak mindenek. (*Magával húzza a papiruszt, elfúj két gyertyát, az égő harmadikat magával viszi, oda, ahonnan elindult, s közben ezt mondja:*)

Kegyelem nékem és békesség, kegyelem nékem és békesség...

Szentmártoni János

„EGY SZÓ ÖLÉBEN FELJUTNI AZ ÉGIG” - FŐHAJTÁS BÉRI GÉZA ÉS KÖLTÉSZETE ELŐTT

„Sünike felvette százhegyű kabátját,
mert neki úgy tetszik, tövissel befelé.”

(Önarckép)

„Nagyapáink találták ki az eszmét,
apáink sürgősen eladták.

Én ahelyett, hogy újat keresnék,
veszek fiamnak majd egy pöttyös labdát.”

(Eszme)

Az idén karácsonykor lesz 20 éve, hogy Béri Géza költő önkézzel vetett véget életének. Egy önmagával meghasonlott kor szülötte volt, aki kezdettől fogva a beilleszkedés hiányára, lehetetlenségére kárhoztatott. Börtönmúltja miatt? Proliszaga végett? De hisz Rákosi és Kádár börtöneiben hányan és hányan sinylődtek, ki hosszabb, ki rövidebb ideig, és hányan „emigráltak”

civil állásokba, műfordításokba (stb.), közben a színpalak mögött azért szüntelen építve, vagy csak elképzelve egy szellemi összeesküvést. És hát, végtére is, proliország voltunk 40 évig - jóllehet, az irodalom „összeesküvőinek” többsége éppen szellemi magaslatának („elefántcsonttoronyának”) polgári és intellektüel sérthetlensége (vagy annak illúziójának) fényében